גיליון קריאה

נערך על ידי פייר קולונז'

"הפשיטה הגדולה"

כרך ב' – המסע למצרים

רומן מאת רוברט קסנובס

1. גיליון זיהוי

כותר : "הפשיטה הגדולה — רומן היסטורי בארבעה כרכים. כרך ב' "1798-1801 – המסע למצרים

מחבר : רוברט קסנובס

ז'אנר : רומן היסטורי בעל כוונה תיעודית וביקורתית, המבוסס על מחקר אמיתי

מהדורה : מהדורה סופית מעובדת ומתוקנת, הפקדה חוקית באפריל 2026, בספר אלקטרוני ובמהדורת נייר

ISBN : 978-2-488999-76-2

מבנה : הערה מקדימה, ואחריה ארבעה פרקים גדולים המחולקים לעשרים ושמונה סעיפים ממוספרים

תקופה : ממאי 1798 (ההפלגה מטולון) ועד סתיו 1801 (השיבה לצרפת), עם קודה המשתרעת עד לפרסום התיאור של מצרים (1809-1829)

מקומות עיקריים : טולון, מלטה, אלכסנדריה, קהיר, גיזה, סקארה, דנדרה, תבאי, עמק המלכים, אסואן, פילה, רוזטה, פריז

סדרה : ממשיך את כרך א' ("הולדת השיטה"). משתלב ביצירתו של המחבר העוסקת בביזת יצירות אמנות (החדר הגנוב, הצוואה הייתה מזויפת, ביזה)

עטיפה : העתק של אבן רוזטה המשולב בתיאטרון אופטי, במוזיאון שמפוליון בוויף (איזר, צרפת), צילום מיום 17 ביולי 2022 (ז'וליאן פיטאר)

אתר נלווה : www.international-restitutions.org

2. מבט כללי

כרך ב' של הפשיטה הגדולה עוקב אחר המשלחת למצרים מנקודת מבטם של המלומדים, הציירים והמהנדסים שהפליגו עם בונפרטה. הוא אינו מספר את המערכה הצבאית לשמה, שכן קרבות אבו קיר והליופוליס זוכים לכמה עמודים בלבד, כמעט בנימה של כרוניקה, אלא את מה שמתרחש בצילם. חיל של "נציבים" ומדענים מתאר, מודד, מעתיק, קונה, נוטל ולבסוף אורז את מצרים העתיקה כדי להוביל לפריז חוט השדרה הוא שאלה שהרומן מסרב להכריע בה במילה אחת. היכן מסתיים האיסוף המלומד והיכן מתחילה הביזה?

ההערה המקדימה מציבה את הספר תחת סימנו של בדיון הנשען על מחקר (ראו חלק 6). הרומן מתקדם מאלכסנדריה אל פילה, ואחר כך מאבן רוזטה אל הכניעה של 1801, שבה דורשים האנגלים בתורם את מה שהצרפתים סברו שהצילו. דנון, ז'ומאר, פורייה, ז'ופרואה סנט-הילר וכמה דמויות בדויות או דלות תיעוד, כמו המתורגמן חסן או הוכיל של תעלת גיזה עבדאללה בן יוסף, נושאים כל אחד בתורו את השאלה הזאת.

3. תקציר פרק אחר פרק

פרק א' — המזרח בנשק

מטולון למלטה. ב-19 במאי 1798 עוזבת הטייסת את טולון. על הסיפון נמצאים ברתולה, מונז', ז'ומאר, פורייה ודנון. ברתולה רואה ב"משלחת המדעית" "מבצע רכישה". במהלך ההפלגה, על סיפון האוריינט, מצהיר בונפרטה כי למה שיילקח במצרים "אין בעלים בין החיים מזה זמן רב". ברתולה משיב לו בלחש שאין זה אומר שאין בעלים. מלטה נכנעת ב-12 ביוני. דנון מונע את הורדתו של הקראוואג'ו מהקיר, אך ציורי הכן נלקחים. כבר בראשית הדרך מציב הרומן את כלליו. לוקחים את מה שאפשר להוביל, ומצדיקים אחר כך.

מאלכסנדריה אל הנילוס. ב-1 ביולי מאכזבת אלכסנדריה, שכן היא עיירה קטנה של בקתות. ז'ומאר מודד את עמוד פומפיוס ודנון מצייר אותו משלוש זוויות. בונפרטה מורה לתרגם לערבית את הכרזתו אל "עמי מצרים". מ-6 ביולי חוצה הצבא את המדבר, בארבעים מעלות

בצל, עד שהוא מגיע אל הנילוס. מאוחר יותר, בשוק של סקארה, מוכרים איכרים לחיילים פסלונים וקמעות. דנון קונה שאבטי. המתורגמן חסן מתרגם את דברי המוכר, שעבורו זהו "קברו של אב קדמון שלו". הוא מתרגם את המילים, אך לא את הטון.

קרב הפירמידות. חיילים, מראשי הפירמידות הללו, ארבעים מאות שנה מביטות בכם", קורא בונפרטה אל חייליו ב-21 ביולי. המלומדים" ממוקמים בלב ריבועי חיל הרגלים. דנון מצייר בלי לראות מתוך הריבוע, ואחר כך את הפירמידות כשהמתים בקדמת התמונה. מוראד ביי נסוג וקהיר נכבשת ב-24 ביולי. למחרת בבוקר נכנס ז'ומאר לפירמידה הגדולה עם מונז' ודנון. הם פוגשים חייל צעיר הנושא עמו חרפושית ז'ומאר חש שמעשהו מאותו סוג כמו רכישותיהם הם. רק הדרגה שונה.

קרב אבו קיר. ב-1 באוגוסט משמיד נלסון כמעט את כל הצי הצרפתי במפרץ אבו קיר. מעתה הצבא שבוי במצרים. בערב ה-14 באוגוסט עם הידיעה על האסון, בודק ז'ומאר את האוספים המאוחסנים במבני העזר הצפוניים של ארמון חסן-קאשיף. הוא מוצא שם עשרים ושלושה ארגזים ללא תווית, ואיש אינו יודע מה תכולתם. הוא רושם אותם ביומנו האישי ואינו מספר על כך לאיש. השיבה הפכה לבלתי ודאית ז'ופרואה מבין עד מהרה שמה שישוב יהיה תלוי במה שאפשר להעביר.

המכון המצרי. ב-22 באוגוסט מייסד בונפרטה את המכון המצרי. מונז' הוא נשיאו. הוא פותח את המושב הראשון בדברים האלה. "אנו כאן כדי להבין, ידידיי. לא כדי לכבוש — אחרים מטפלים בזה היטב. אני מבקש מכם לא לשכוח זאת לעולם." ז'ומאר מודד את שרידי מנפיס ואת מקדש פתח. זקן מצייר בעפר כיצד גררו את הפסלים הענקיים. ז'ופרואה סנט-הילר מנתח דגי נילוס. בתחילת נובמבר עורך ברתולה את מאזן שלושת חודשי העבודה.

מרד קהיר. ב-21 באוקטובר קמה קהיר. התותחנים מפגיזים את השכונות המורדות והדיכוי נמשך שלושה ימים. המלומדים נשארים מתבצרים במכון. ב-24 באוקטובר יוצא דנון לצייר ברחובות ההרוסים. מול חנות שנבקעה הוא חושב על הנציבים הממלאים את רשימותיהם. "אותו מעשה, בלי הקריטריונים ושיקול הדעת. כאן אמרו לבזוז, שם לאסוף." דנון רואה, יחד עם חסן, שני חיילים מרוקנים חנות של אורגים לנגד עיניה האלמות של בעלת החנות. מונז' אומר לבונפרטה שהכוח לא יספיק לשלוט. "כיבוש יספיק. למה שאני רוצה לעשות", משיב בונפרטה.

הספינקס והנקרופוליסים. בנובמבר מוביל דנון משלחת אל הספינקס ואחר כך אל סקארה, שם מודד ז'ומאר את פירמידת המדרגות ברתולה חוקר את שרפי החניטה ואת הנתרון של אגמי הנטרון. מול איביסים מחונטים, הזהים לאיביסים של ימינו, מזכיר ז'ופרואה שקוויה רואה בכך הוכחה לקביעות המינים. לעומתו סבור למארק ששלושת אלפים שנה קצרים מכדי שייראה שינוי. ברתולה מסיק שאיש משניהם לא יוכל להוכיח זאת. "אנחנו לוקחים מה שאנחנו חושבים לידע", כותב דנון על רסיס גרניט.

הוויכוחים המדעיים. במושב של 16 בנובמבר מגן מונז' על המידה ופוריה על המשמעות. בונפרטה מכריע. יש צורך בשניהם. כל אחד מציג את עבודתו. ונטור דה פרדי, מתורגמן המשלחת, מסביר את ההבדל בין הערבית המדוברת לערבית של הקוראן. "מוסרים תחילה בעל פה. המשמעות באה אחר כך", מסיק מכך פוריה. "דנון יפתח את הדרך", מכריז בונפרטה על מצרים העליונה. במסדרון שואל פוריה את דנון אם בכוונתו לקחת את החפצים. דנון משיב שיש דברים שחייבים לנדוד כדי שיראו אותם. בערב מזהיר ברתולה את בונפרטה שהעזיבה תהיה נחפזת ושרק מה שכבר נמצא בארגזים ייצא.

פרק ב' — העלייה במעלה הנילוס

דנדרה. ב-16 בדצמבר 1798 עוזבת דיוויזיית דזה את בני סוויף דרומה. בונפרטה נתן לדנון רשימה בת ארבעה עמודים וקבע את כלליו צרפת אינה בוזזת. היא בוחרת, מתעדת ושומרת. החיילים בוזזים." דנון מגיע לדנדרה ב-25 בינואר 1799, ובמאי ישוב לשם לצייר לאור" נר את גלגל המזלות. ז'ומאר סבור שעקירת גלגל המזלות אפשרית, אך ארוכה מאוד ("אולי בעוד שלושים שנה"). הוא מגלה את הרשימה שמנהל הסמל הראשון אובר, יותר משמונים שורות לגדוד החזית בלבד, ומעריך בכמאתיים את החפצים שיצאו ממקדש זה בלבד, ובאלפיים וחמש מאות, "טווח נמוך", את אלה של המערכה כולה. ואסר, מתמטיקאי הוועדה, הממלא את הטפסים שלו בחצר המקדש, סבור שהמספר מדויק, או קרוב למציאות". "זו לא סיבה", משיב ז'ומאר".

תבאי. ב-27 בינואר חונה המשלחת מול תבאי. בקרנק מבין ז'ומאר שציר המקדש מכוון אל זריחת השמש ביום ההיפוך החורפי. פורייה מאשר שחישובו נכון. בלוקסור שואל דזה אם אפשר לקחת את האובליסקים. כל אחד שוקל מאתיים ושלושים טונות והרעיון נדחה למועד מאוחר. דנון שומר לעצמו פני אוסיריס מברונזה מוזהבת, מבלי להצהיר על כך. זקן, בן ונכד לשומרי המקדש, אומר לו שבכל פעם הצבאות לוקחים אבנים". בלילה מגלה ז'ומאר את הסחר של חסן, הגובה עמלה על כל המכירות".

עמק המלכים. ב-29 בינואר מבצע ז'ומאר טריאנגולציה בעמק המלכים. ז'ולואה מעיר שבכך שהמלומדים נעזרים במורי דרך המראים להם את הקברים, עם צבא ומחברות, הם מאיצים את הביזה. בקבר אחד לוקח דנון פפירוס מספר המתים, ואחר כך פפירוס שני מידיו של חייל. "לקחתי את הפפירוס לפני החייל", הוא רושם. ז'ומאר כותב ביומנו שההבדל בין אוסף לביזה נעוץ ביעד ולא במעשה. מול הקולוסים של ממנון, למחרת, הוא קובע שרק מה שאי אפשר לשאת שומר על משמעותו.

אסואן. בין תבאי לכום אומבו רואה ז׳ולואה חייל מהדק על פרדתו שק שבולט ממנו תבליט. ב-1 בפברואר, בכום אומבו, מזהה הכירורג ברויאן מכשירי ניתוח על קירות המקדש. בבוקר היציאה שוברים שני נגדים במקבת לוח אבן במקדש. דזה מזמן אליו את הקפטן לשז מזכיר שאסור לגעת בדבר בלי פקודה בכתב, ואחר כך מודה שהכללים הללו אינם מספיקים. הלוח נעלם כשהטור יוצא לדרך. ז׳ולואה מצדו, מעתיק בקפלה סמוכה כתובת בכתב רהוט .ב-2 בפברואר מגיע הטור לאסואן

פילה. במהלך פברואר, דנון, בלוויית חסן, מגיע לפילה בפלוקה. דנון יכול היה להורות על פירוק כמה גושים מקיוסק טראיאנוס. הוא מוותר, לא מתוך נקיפות מצפון, אלא משום שהוא מסרב להרוס את מה שנוגע ללבו. דנון, שיצא מאסואן ב-25 בפברואר, נזקק לתשעה ימים כדי להגיע להרמונתיס. חיילים מתקוטטים על פסלון, ופלאחים מסירים את מחסומם רק תמורת שלושים וחמישה פיאסטרים בהרמונתיס קונה דנון תמורת חמישה פיאסטרים שבר שנחתך זה עתה מהקיר. הוא שב לקהיר, אך בונפרטה, ששב מסוריה באמצע יוני, כבר עזב את העיר אל החוף.

אבן רוזטה. ב-15 ביולי 1799 מגלה הסגן בושאר ליד רוזטה סטלה מגרנודיוריט שחור המכוסה בשלושה כתבים. מרסל ורז קוראים אותה הטקסט היווני הוא צו לכבוד תלמי החמישי. מרסל מכין העתקי הטבעה רבים ושולח חלק מהם לאירופה. ב-9 באוגוסט הוא משווה את האזכורים היווניים של ״תלמי״ אל הקרטושים ומשער שקרטוש הוא שם פרטי. ״מצאתם את מפתח מצרים העתיקה עם טקסט על מסים זה מוצא חן בעיניי״, מסכם קלבר.

משא ומתן, ניצחון ומותו של קלבר. ב-18 באוגוסט עוזב בונפרטה את מצרים בחשאי עם דנון, מונז׳ וברתולה. קלבר נוטל את הפיקוד ז׳ומאר סופר תשעים ושישה ארגזים, שבעים ושלושה רשמיים ועשרים ושלושה עדיין ללא תווית. אמנת אל-עריש, שנחתמה ב-24 בינואר 1800, קובעת פינוי יחד עם האוספים. אך במרס 1800 מסרב האדמירל קית׳ לאשרר אותה, וז׳ומאר סופר שוב את הארגזים. שלושים ושלושה חסרים ונותרו שישים ושלושה. קלבר מביס את העות׳מאנים בהליופוליס ב-20 במרס. הוא נרצח ב-14 ביוני 1800. מנו יורש אותו.

פרק ג׳ — זמנם של המלומדים

המסעות האחרונים. מנו נוטל את הפיקוד ואינו משנה דבר בעבודת המכון. במושב של יוני, ז׳ומאר מגן על המסמך נגד המונומנט. הוא טוען שיש ״להחליף את המונומנט במסמך שיוכל לנסוע טוב יותר״. ב-25 ביוני 1800 יוצאת משלחת לטאניס ולבובאסטיס. ז׳ופרואה לוקח משם שש מומיות של חתולים. ז׳ולואה מחליק לתיקו ארון קבורה קטן של חתול מברונזה. בסתיו הוא מעתיק בשלושה ימים ספר תהילים שנזירים קופטים סירבו למכור.

הדלתא והעיר. מותו של דזה במארנגו, ב-14 ביוני 1800, מגיע לקהיר בתחילת אוקטובר. ז׳ולואה שומר את סכין הכיס שדזה השאיל לו בדצמבר 1798 ושמעולם לא החזיר. בדלתא, בסאיס ובבוטו, אין מה לקחת, שכן הגושים נמצאים בקירות בתי הפלאחים. מנו רוצה להפנות את העבודות אל מצרים האסלאמית, ונמצאה פשרה. בבוקר אחד בנובמבר רואה ז׳ולואה חייל לוקח בחמש עשרה שניות איזיס מברונזה מגומחה בבית קופטי. הוא יכול רק לצייר את הגומחה הריקה.

החקלאות וההשקיה. במהלך חורף 1801-1800 מציג קונטה למכון את שיטות ההשקיה המצריות. ז׳ולואה פוגש את עבדאללה בן יוסף הוכיל של תעלת גיזה זה שש עשרה שנה, ומביא עמו שבעים ושניים שקיקי סחף. ״אדמותיהם, פסליהם… זה אותו דבר. אנחנו לוקחים את מה שמעניין אותנו וקוראים לזה מדע״, מעיר קונטה. ז׳ולואה משיב שאפשר לקחת סחף בלי לדלדל שדה, אך הנילוס אינו מחזיר פסלים. עבדאללה אומר שהכתב אינו מחליף אלף שנות עשייה. הוא מראה לו ארבעה גושים חרוטים שנמצאו בעת ניקוי התעלה. ז׳ולואה מצייר אותם ולוקח עמו את הקטן ביותר.

הזמן הנדחק. ב-8 במרס 1801 נוחתים באבו קיר שישה עשר אלף בריטים. הוועדה מחליטה לשכפל הכול כדי להציל את עבודותיה. מרסל מנהל פנקס של רכישותיו. ז׳ולואה מורה להכין העתקים. ז׳ומאר מעתיק בתשעה ימים את מדידותיו הטופוגרפיות העדכניות ביותר וז׳ופרואה מצייר את מיניו. בדיון המוסרי של אפריל מבחין ז׳ומאר בשלושה סוגים של חפצים, ובהם אלה הנלקחים מקברים וממקדשים. ״אלה היו שייכים למצרים. אנחנו לקחנו אותם. נשמור אותם. נפרסם״, מסכם ז׳ולואה, ופורייה מודה שבלי פרסום דבר ממה שעשו אינו מוצדק. ב-20 ביוני סופר ז׳ולואה 2 087 רישומים.

תבוסת קהיר. ב-27 ביוני 1801 מנהל בליאר משא ומתן על כניעת קהיר. האמנה מתירה לצבא לצאת עם ״נשקו ומטענו״, מבלי לומר דבר על האוספים. הסעיף שיאיים עליהם באמת, סעיף שישה עשר, ייחתם רק בספטמבר באלכסנדריה. פורייה סבור שהמילה ״מטען״ מעורפלת ומחפש את מה שהיא אינה מכסה. ב-30 ביוני מוכר הסוחר סולימאן אל-קבאני למרסל עשרים ושניים שאבטים, חמש חרפושיות ושלושה קמעות זהב, ומרסל רושם אותם ברשימתו האישית. ז׳ופרואה מאיים לשרוף את אוספיו אם יוחרמו. ״הם ייקחו את המקוריים. אנחנו את ההעתקים. והעתקים… הם השלל האמיתי״, מסכם פורייה. היציאה מתקיימת באמצע יולי, שבעה עשר יום לאחר האמנה.

הירידה לרוזטה. שלושה עשר אלף חיילים, ובהם חמשת אלפים חולים או מבריאים, מאתיים אזרחים והמלומדים עוזבים את קהיר בפיקודו של הגנרל דמאס. ביום הראשון דורשת סיירת עות׳מאנית את הארגזים בשם מצרים, ודמאס מרחיק אותה. עריק מליון, כבול בשלשלאות מתוודה בפני ז׳ופרואה שאינו רוצה לראות מה יקרה עם האנגלים. ביום השישי פוקדת סופת חול את הטור, וביום השביעי פוגשים פליטים קופטים. ביום האחד עשר רוצים שני קצינים בריטיים לבדוק את המטען, ודמאס מסרב. הטור מגיע לרוזטה בסוף יולי, לאחר שנים עשר ימי צעידה, עם שישים ושלושה ארגזים. המלומדים ממשיכים משם לאלכסנדריה בים.

פרק ד׳ — התבוסה והשיבה

העתיקות הגדולות. ב-3 בספטמבר מתייצבים המילטון וקלארק כדי ליטול חזקה על האוספים. קלארק סופר את שישים ושלושת הארגזים ב-4 בספטמבר נרשמות העתיקות הגדולות בפנקס. מדובר בארון הקבורה של נקטנבו השני, בפסל הכוהן הגדול של אמון, באגרוף ענק ובסטלות. אבן רוזטה, שלא נמצאה, נרשמת באופן זמני, ואחר כך היא נמצאת באותו ערב בין המטען של מנו. פורייה אינו חולק על הזכות הזאת. הוא מבקש רק שההיסטוריה תזכור שהוועדה היא שגילתה את החפצים הללו. ז׳ולואה מבין שבריטניה עושה כאן את מה שצרפת עשתה באיטליה. השרשרת ארוכה.

האוספים שניצלו. המכשירים המדעיים מוכרים כרכוש אישי. ב-9 בספטמבר, כשקלארק מתקדם אל אוספיו של ז׳ופרואה, מאיים זה להצית את ארגזיו. קלארק נסוג. המילטון מסכים שהוועדה תפרסם את רישומיה, בתנאי שיישלח עותק אחד למוזיאון הבריטי. העתיקות הקטנות מתחלקות חצי חצי. הצרפתים שומרים כמה מומיות של בעלי חיים ומומיה אנושית אחת, והבריטים את המומיות המלכותיות או האצילות הטובות ביותר. מרסל שומר את העתקי ההטבעה שלו. ז׳ולואה שומר את רישומיו, והמטבעות נשארים בידי המלומדים, פרט לחמישה עשר מטבעות לערך.

האתיקה של השוד. ב-18 בספטמבר בא המילטון לסעוד לבדו ומודיע שארון הקבורה של נקטנבו יוצא למחרת. ז׳ולואה משיב שבעוד מאה שנה יצטרך מצרי לנסוע ללונדון כדי לראותו. ז׳ופרואה מזכיר שלא מצרים היא שהזמינה אותם. פורייה שואל מה היה משיב המוזיאון הבריטי אילו תבעה מצרים יום אחד את נכסיה. "אינני יכול לחייב את המאה הבאה", משיב המילטון.
ב-22 בספטמבר תובע הסוחר מחמוד אל-טאוויל שמונה פסלונים שנגנבו ממנו, לטענתו. המילטון מסרב להשיבם, והסוחר מבקש רק שירשמו את שמו. הפרוטוקול נחתם באותו ערב.

הפרידות. הימים האחרונים של ספטמבר מוקדשים לאריזה. ז׳ולואה מסיים את האינדקס של 2 087 רישומיו, ואת הארגזים חותמים ב-27 בספטמבר. ב-31 באוקטובר מקבלים המלומדים פקודה לעלות על הספינה, והמילטון מוסר את אישורי המעבר לז׳ולואה בדברים האלה, "ואני מאחל לכם לעשות שימוש טוב במה שאתם לוקחים עמכם." הם לא ייפגשו עוד. ב-1 בנובמבר נפרד ז׳ולואה משייח׳ באלכסנדריה, ואז מתחילה העלייה לספינות. את צינורות הנחושת שלו הוא שומר בתאו, מעל דרגשו.

ההפלגה. הים סוער בימים הראשונים. ז׳ומאר קובע שבסיסי הפירמידות הגדולות ארוכים מעט יותר ממזרח למערב מאשר מצפון לדרום הוא מעלה השערה שהבונים התחשבו במידת כדור הארץ. ההשערה הזאת מלהיבה אותו כפי שהיא מפחידה אותו, שכן היא מניחה ידע אבוד. פורייה קורע אחת עשרה פתיחות למבוא לפני שהוא מתחיל בנילוס. הספינה עוגנת בוולטה ב-10 בנובמבר, שם מתנוסס הדגל הבריטי. צרפת מופיעה באופק ב-17 בנובמבר.

החזרה לצרפת. ב-19 בנובמבר 1801 עוגנת הספינה במימי טולון, שלוש שנים ושישה חודשים לאחר ההפלגה. ארגזי הוועדה מטופלים כמטען קמח. פורייה מנסח את הדוח הרשמי ומזכיר את האבדות רק בהערה בנספח. בפריז, ב-8 בדצמבר, אין לא תהלוכה ולא קבלת פנים. ב-15 בדצמבר מתקבל פורייה אצל בונפרטה בטווילרי, והלה הופך את התיאור למיזם מדינה. ועדת עריכה ממונה בפברואר 1802, קונטה נעשה הנציב הכללי שלה ופורייה שומר לעצמו את המבוא ההיסטורי. דנון ממונה בנובמבר 1802 למנהל הכללי של המוזיאון המרכזי לאמנויות. כשלושים מחברי הוועדה מתו במצרים.

העבודה מתחילה. שנה לאחר שובם מעתיק ז׳ומאר את מדידותיו בחדרו ברחוב לה-קרואה-פובן. התיאור של מצרים מסתמן כעצום, עם לוחות, כארבע מאות חרטים ועשרים ושלושה כרכים שיצאו בין 1809 ל-1829. המספר מסכם את המאזן במשפט אחד. "הפסלים 894 היו בלונדון. הידע היה בפריז." פורייה מוחק את המשפטים הלירים ברשימות של ז׳ולואה, והלה מחזיר אותם. הם מניחים לשני הטונים לדור בכפיפה אחת. ב-31 בדצמבר 1802 מביט ז׳ולואה בעשרים ושלושה צינורות הנחושת שלו, יוצא לראות את אוריון ברחוב, ואז שב להמשיך ברשימת קרנק שלו. כרך ב׳ מסתיים באיום המערכות הבאות. עבור דנון, בלובר, "העבודה רק התחילה…"

4. הדמויות העיקריות

דומיניק-ויוונט דנון *(צייר, לימים מנהל המוזיאונים)*

המבט המרכזי של המחצית הראשונה של הרומן. הוא מצייר את הפירמידות כשהמתים בקדמת התמונה, מציל את הקראוואג׳ מלטה ולוקח את הפפירוס מעמק המלכים. הוא עוזב את מצרים באוגוסט 1799 עם בונפרטה.

נפוליאון בונפרטה *(מפקד עליון)*

דמות מרוחקת ומכרעת כאחת. הוא מוסר לדנון רשימה בת ארבעה עמודים ומנסח את "שלוש הרמות" של הלגיטימיות (ראו חלק 5). הוא עוזב את מצרים בחשאי ב-18 באוגוסט 1799.

גספאר מונז׳ *(מתמטיקאי)*

נשיא המכון המצרי. הוא מגן על המידה מול המשמעות שפורייה תובע.

קלוד-לואי ברתולה *(כימאי)*

מכנה את המשלחת "מבצע רכישה". חוקר את שרפי החניטה, את הנתרון ואת שיווי המשקל הכימיים.

ז׳אן-בטיסט פורייה *(מתמטיקאי)*

קולם של המשמעות והסינתזה. מארגן את ההעתקה השיטתית של העבודות וכותב את המבוא לתיאור. מת ב-1830.

אדם-פרנסואה ז׳ומאר *(מהנדס-גיאוגרף)*

צופה, מודד, מחשב. מגן על השערת הקרטושים ועל הגאודזיה של האנדרטאות.

פרוספר ז׳ולואה *(מהנדס)*

מהנדס וצייר הוועדה. מעתיק, מכין העתקים וב-1801 מגן על מחברותיו ועל רישומיו מול הבריטים.

אטיין ז׳וֶפרואה סנט-הילר *(חוקר טבע)*

מגן על האוספים הזואולוגיים. איומו להצית את דגימותיו מול הבריטים הוא אחד הרגעים החזקים ברומן.

ז׳אן-ז׳וזף מרסל *(מזרחן)*

עורך העתקי ההטבעה של אבן רוזטה ושל פנקס בן 162 רשומות. שומר על העקבות כשהחפצים מוחרמים.

לואי דזה *(גנרל)*

כובש מצרים העליונה, הוא מוביל את הטור דרומה. מת במארנגו.

ז׳אן-בטיסט קלבר *(גנרל)*

יורשו של בונפרטה. נרצח בקהיר ב-14 ביוני 1800 בידי סולימאן אל-חלבי.

ואסר (מתמטיקאי הוועדה)

בדנדרה הוא ממלא את טפסי הרכישה הרשמיים שלו תחת כיפת השמיים, וכך מבחין בין האיסוף לביזת החיילים. ז׳ומאר נותר ספקן.

ניקולא-ז׳אק קונטה *(מהנדס וממציא)*

מציג למכון את ההידראוליקה המצרית. מת ב-1805.

חסן *(מתורגמן)*

מתורגמן מקהיר. הוא מתרגם, גובה עמלה על מכירות, ורואה מבלי יכולת לפעול. רבים מדברי המצרים ברומן עוברים דרכו.

עבדאללה בן יוסף *(הוכיל של העלת ג׳זה)*

מחזיק בידע ההשקיה ומזכיר שהכתב אינו מחליף את הניסיון.

ויליאם ריצ׳רד המילטון ואדוארד דניאל קלארק *(המילטון, נציב בריטי, וקלארק, חוקר עתיקות)*

הם תובעים ב-1801 את העתיקות הגדולות בהסתמך על סעיף 16 של אמנת הכניעה.

מנו *(גנרל)*

מפקד אחרי קלבר, שהתאסלם, הוא מחזיק באלכסנדריה עד הכניעה של 1801.

אובר, מחמוד אל-טאוויל, סולימאן אל-קבאני, העריק מליון *(דמויות בדויות או דלות תיעוד)*

דמויות שעיגונן ההיסטורי אינו מבוסס בטקסט. הן משמשות קול למה שהמקורות משתיקים.

5. נושאים עיקריים

איסוף וביזה, הבדל בשם ולא במעשה

כל כרך ב׳ נשען על המחשבה שדנון מנסח בעת מרד קהיר. המעשה זהה ורק השם משתנה. ההבחנה שבונפרטה טוען לה (החיילים בוזזים, צרפת בוחרת) מועלית שוב, נדונה ונבחנת בעובדות.

שלוש רמות הלגיטימיות

רשימתו בת ארבעה העמודים של בונפרטה, אישורי המלומדים, ואחר כך חוסר האונים מול החיילים יוצרים סולם של הצדקות עוקבות, את מה שהמלומד מאמין שהוא מציל מצווה הגנרל והחייל נושא עמו.

המשקל מכריע מה יוצא

הרומן מצמצם את הבחירות בנכסי התרבות לשאלות של נשיאה. מה שזז הוא מה שאפשר להזיז. המשקל, יותר מן הערך, קובע מה עוזב את מצרים.

החפץ והמידע

נוכח האובדן מרבים המלומדים בהעתקים, ברישומים, בהעתקי מעקב ובהעתקי הטבעה. המחצית השנייה של כרך ב׳ של הרומן גולשת מנטילת חפצים ללכידת ידע.

ידע מקומי וידע מלומד

המהנדס הצרפתי לומד מן הוכיל שהכתב אינו מחליף את התנועה. הרומן מראה את המלומדים תלויים בידע שהם טוענים שהם רק אוספים.

המדע בשירות הכיבוש

מכון, סדנאות, מפות. המדע הוא אחד מכלי הנוכחות הצרפתית. הספר אינו מוקיע אותו אלא מראה שהוא משרת.

המצרים חסרי הקול

דבריהם של המצרים, המתווכים כמעט תמיד בידי המתורגמן, נדירים ברומן. השתיקה הזאת היא גם נושא, שכן בעלי המורשת אינם יושבים בוועדות.

הבוזזים הנבזזים

הפרק האחרון מראה את הבריטים לוקחים בתורם את מה שהצרפתים לקחו. ההיגיון של הביזה אינו נעצר בגבולות אומה אחת.

6. החלק המתועד והחלק הבדוי

המסגרת האירועית נשענת על עובדות מתועדות, ובהן קרב אבו קיר, הקמת המכון המצרי, גילוי אבן רוזטה, רצח קלבר, הניצחון בהליופוליס, סעיף 16 של אמנת הכניעה של אלכסנדריה, העימות עם המילטון וקלארק, איומו של ז׳ופרואה סנט-הילר, מינויו של דנון למנהל המוזיאונים ופרסום התיאור של מצרים. לעומת זאת ייתכן שדמויות, סצנות ושיחות הומצאו, כפי שמבהירה ההערה המקדימה.

אזור אחד נשאר מעורפל. עשרים ושלושת הארגזים ללא תווית, שז׳ומאר הבחין בהם אחרי אבו קיר, אינם מתבהרים לעולם ונשארים חידה. העיגון ההיסטורי של הדמויות הבדויות או דלות התיעוד מצוין בחלק 4.

7. ציטוטים בולטים

״מה שבונפרטה כינה משלחת מדעית, ברתולה כינה בהערותיו הפרטיות, ובדייקנות רבה יותר, מבצע רכישה.״

״אותו מעשה, בלי הקריטריונים ושיקול הדעת. כאן אמרו לבזוז, שם לאסוף.״

״ההבחנה בין איסוף לביזה היא הבחנה של יעד, לא של מעשה. אנו אוספים למען פריז. הם בוזזים למען עצמם. עמק המלכים אינו עושה הבחנה.״

״לא הערך. לא החשיבות ההיסטורית. המשקל.״

״הם ייקחו את המקוריים. אנחנו את ההעתקים. והעתקים… הם השלל האמיתי.״

״לא אני אענה. מישהו אחר יענה, בנסיבות אחרות. אינני יכול לחייב את המאה הבאה.״

״הפסלים היו בלונדון. הידע היה בפריז.״

8. ניתוח ביקורתי

נקודות חוזק

- תזה ברורה, המוחזקת מתחילת הספר ועד סופו. ההבחנה בין איסוף לביזה נבחנת בעובדות.
- חומר היסטורי צפוף, המועלה על הבמה באפיזודות קונקרטיות (עמק המלכים, רוזטה, איומו של ז׳ופרואה).
- סצנות חזקות, ובהן מלטה, הלילה בגיזה, ארוחת הערב של המילטון ואיום המצית.
- נימה מאופקת. הרומן מציג יותר משהוא מוקיע, ומניח לקורא לשפוט.

מגבלות ונקודות לתשומת לב

- התזה נאמרת מפי דמויות רבות, מה שהופך אותה לנגישה מאוד אך יוצר כפילויות.
- המערכה בסוריה מצטמצמת לכמה משפטים מפוזרים. הבחירה מובנת, אך הדילוג חד.
- המצרים מתווכים כמעט תמיד על ידי המתורגמן. האמצעי בעל משמעות, אך הוא משאיר אותם במעמד משני.
- פרק ד׳ עמוס בשיחות מסבירות, המנסחות את המאזן המוסרי יותר משהן גורמות לחוש בו.
- מרכז הכובד עובר מדנון אל ז׳ומאר, ז׳ולואה ופורייה אחרי אוגוסט 1799 (דנון שב להופיע רק לקראת הסוף, עם מינויו לראש המוזיאונים), מה שמערער את שיווי המשקל של המחצית השנייה.

9. סיכום

כרך ב׳ של הפשיטה הגדולה הוא רומן של מצאי מוסרי. הוא עוקב אחר מצרים של המלומדים כדי להראות שאיסוף וביזה נבדלים ביעדם יותר מאשר במעשיהם. הוא בנוי סביב תזה נוכחת מאוד ושינוי קצב במחציתו השנייה, ומחזיק אותה בסצנות קונקרטיות ובכתיבה מאופקת לקחו האחרון הוא גם המטריד ביותר. את מה שצרפת לקחה, הבריטים לוקחים ממנה בתורם, והמצרים מבקשים רק שירשמו את שמם.

ניתוח סגנוני

נערך על ידי פייר קולונז'

"הפשיטה הגדולה"

כרך ב' – המסע למצרים

רומן מאת רוברט קסנובס

מבוא מתודולוגי

מחקר זה עוסק בכרך ב' של הפשיטה הגדולה ("1798-1801 – המסע למצרים"). הוא מוגבל לכרך זה, וההערות על הסדרה תקפות לגביו בלבד. נקראים בו הלשון, הבנייה הסיפורית, צורות הלשון, הרמות הלשוניות והנימה של רומן ההופך את צורתו לשירותה של שאלה מוסרית. הניתוחים הלקסיקליים והתחביריים מבוססים על קריאת הטקסט כולו, בצירוף כמה ספירות שמספריהן המעטים ניתנים רק כסדרי גודל. כל הציטוטים נבדקו בטקסט ושובצו בפרק שלהם.

הרומן בוחר בכתיבה של חקירה יותר מכתיבה של שפיכת רגשות, העשויה משפטים קצרים, מספרים, רשימות ואמרות. הקורא נחשב בו לעד ולא לצופה, וזה מסביר את המקום שניתן למצאי ולמסמך.

1. רומן בעל מוקדים רבים — מסירת המבטים

לסיפור אין גיבור יחיד. מבטו של דנון שולט במחצית הראשונה. אחרי עזיבתו באוגוסט 1799 נוטלים ז'ומאר, ז'ולואה, מרסל ופורייה את שרביט המבט, ודנון שב להופיע רק לקראת הסוף. החלפת המוקד מאפשרת לרומן לעבור מן הראייה אל המדידה, ומן המדידה אל ההעתקה.

המספר, הנמצא מחוץ לתודעת הדמות, משלים את מבטה במה שהיא אינה יודעת (המבנה המשמש לכך נחקר בסעיף 5). ההשפעה כפולה הוא מקנה אירוניה לסצנות ומזכיר שנקודת המבט של המלומדים חלקית.

> *"הוא היה מת על ספינה."*

פרק א', סעיף 1 — דנון מול הקראוואג'ן, במלטה.

2. המצאי כצורה — מספרים, מידות, רשימות

הרומן עושה מן המספרים חומר ספרותי. הארגזים יורדים מ-96 ל-63, והאובדן נקרא בירידה. הערכתו של ז'ומאר בדנדרה (כ-200 חפצים) למקדש הזה בלבד, ואחר כך 2 500 למערכה כולה, "טווח נמוך") ופנקסיו של מרסל (162 רשומות) יוצרים מתח בעצם החשבונאות. המתח אינו מתח של עלילה אלא של מאזן.

כתיבה זו מקנה לקורא את התחושה של המשקל הממשי של הדברים, לפי החוק שהרומן עצמו מכריז עליו. לא הערך הוא המכריע מה יוצא, אלא המשקל.

3. שני משטרי לשון — הטופס והחושי

הטקסט מחליף בין משטר מינהלי (רשימות, טפסים, פרוטוקולים, סעיפים) למשטר חושי (אור, אבן, ידיים, לילה). הראשון יבש ובעל סמכות. השני מעניק לקורא את מה שאיבד בטופס. הניגוד הוא אמצעי, שכן הוא מראה מה ההליך מבטל.

סצנות ההעתקה, המדידה והציור הן המקומות שבהם שני המשטרים נוגעים זה בזה. שם מוצאת הלשון את התפוקה הגבוהה ביותר שלה.

4. ניתוח לקסיקלי — מילים, רמות לשון ודימויים

פועל ציר. לקחת" הוא הפועל הטעון ביותר בכרך. הוא משרת את כולם. פורייה "לקח את העט", קלארק, שעליו "הוטל לקחת חזקה על" "כתבי היד הערביים" וחסן "לקח את חלקו בדרך". משמעות הנטילה אינה נובעת מן הפועל, שנשאר אותו פועל, אלא מן הדובר. "לקחת היא המילה הכללית שתחתיה נכללים אלה שהרומן מציב זה מול זה, לבזוז מצד אחד, לאסוף, לבחור וליטול מצד אחר. קונטה מסיק את .המסקנה מול ז'ולואה

> *"אדמותיהם, פסליהם... אמר. זה אותו דבר. אנחנו לוקחים את מה שמעניין אותנו וקוראים לזה מדע."*

פרק ג', סעיף 3 — קונטה, אל ז'ולואה.

הלשון הנקייה ומאבק השמות. ,הרומן מראה מילים המתחלפות כדי לומר את אותו מעשה. המילה "שודד" מציינת כמעט תמיד את הזולת את שודדי העת העתיקה ("השודדים כבר עבדו"), את הפלאחים, את החיילים. המלומדים מחילים אותה על עצמם רק בדיבור או בכתב פרטי, כמו דנון ביומנו ("מה ההבדל בין שודד לבין מלומד בגלריה אפלה"). לכל רגע יש לשון נקייה משלה. "ליטול" היא מילת המעבדה ,והאתר, "להחרים" היא מילת פרק ד', כשהבריטים מפעילים סעיף. ברתולה מסכם את המאבק הזה ("מה שבונפרטה כינה משלחת מדעית .ברתולה כינה בהערותיו הפרטיות, ובדייקנות רבה יותר, מבצע רכישה"), שבו הצירוף "ובדייקנות רבה יותר" מציג את גרסתו כתיקון .המילה הנכונה, "גזלה", מגיעה רק בסוף, בגיבוי המספר ("מה שגזלה – והמילה הייתה מדויקת, יהא ההצדק אשר יהא – היה בלונדון")

מן הרישום אל הארגז. ,אוצר המילים מספר את תנועת הכרך. פעלי הראייה והשרטוט (להביט, לצייר, למדוד) שולטים בפרקים הראשונים ,ואילו מילות האריזה והמסירה (ארגז, אוסף, פנקס, החרמה) פולשות לאחרונים. גם לקסיקון הנשק מפנה את מקומו לזה של המומחים הנציבים וההליך כשמגיע הרגע לתת דין וחשבון. כך עובר הרומן מן המבט אל החשבונאות, ואוצר המילים נושא את עקבותיה לפני .שהסיפור אומר אותה

ארבע רמות לשון. .הרמה המינהלית ("אמנה", "סעיף שישה עשר", "אישורי מעבר", "פרוטוקול", "באופן זמני") יבשה ובעלת סמכות היא אוהבת מילים רחבות מאוד, כמו "עם נשק ומטען" באמנת הכניעה, כלליות די הצורך כדי שכל מחנה ישים בהן מה שהוא רוצה. הרמה המונומנטלית היא זו של בונפרטה מול החיילים ("חיילים, מראשי הפירמידות הללו, ארבעים מאות שנה מביטות בכם"), שבה הזמן מוצג כצופה. הרמה הדיבורית והאירונית היא זו של מונז' ("אנו כאן כדי להבין, ידידיי. לא כדי לכבוש — אחרים מטפלים בזה היטב.") ושל ,קלבר, המסיים מול אבן רוזטה ב"זה מוצא חן בעיניי" בעל דיבוריות גלויה. רמת הכרוניקה, לבסוף, שולטת בקרבות, עם משפטים קצרים .תאריכים ועובדות. הדמויות נבדלות זו מזו ברמת הלשון יותר מאשר בתחביר

דיוק וזהירות. ליבת הלשון קונקרטית ("ארגז", "יד", "אבן", "מחברת"), והמונחים הטכניים ("גרנודיוריט", "נתרון") נדירים ומוצבים במקום שהחפץ מחייב אותם. כמויות נכתבות לרוב במילים ("גוש אחד בגובה עשרים וחצי מטר, כמעט שלוש מאות טון"), מה שהופך את המספר למילה כמו כל מילה ומשבץ אותו בקצב המשפט. אי-הוודאות נאמרת באוצר מילים של דיוק, כמו בהערתו של ז'ומאר ("סדר גודל של אלפיים וחמש מאות פריטים. טווח נמוך. לא ניתן לאימות."). שמות התואר המעריכים כמעט נעדרים, והרגש עובר דרך המעשים ולא .דרך התואר

צורות לשון של מילים. הרומן משתמש מעט במטפורה. כשהיא באה, היא חזותית ומאופקת, כמו בשברי התחבושות "פזורים על הקרקע הגירית כמו שלג חום". הוא מעדיף משחקי משמעות וצליל. "מונומנט" ו"מסמך" ("להחליף את המונומנט במסמך שיוכל לנסוע טוב יותר") מתנגדות זו לזו (בצרפתית הן כמעט מתחרזות), שכן המונומנט נייח והמסמך נודד. "טור" מציין את הטור הצועד, את עמוד המקדש ואת עמודת המספרים, מה שמאפשר לקוסטז להפוך את הדפים "אצבעו על עמודת המשקלים, כמי שקורא מאזן שוד". "ועדה" עוברת מהמוסד המלומד לנציבים הבריטיים, והלגיטימיות עוברת עמה. הכיאזם, דיסקרטי מאוד, חוצה את שמות התואר ("אדמת מצרים בשקיקי בד .צרפתיים"), כך שהמקור והמכל מחליפים לאומיות

5. תחביר, צורות לשון של המשפט ונימה — משפטם של המלומדים והחיילים

התחביר של כרך ב' נשען על קיצור, על חיסור ועל היעדר כמעט מוחלט של מילות קישור לוגיות. הוא מפיק נימה, מאופקת, מרוסנת, נוטה .לאירוניה, שהיא חתימת הספר

משפט המחברת. משפטי סיפור רבים אינם כוללים פועל מוטה כלל. אלה שברים החוזרים על דרכן של המחברות, מידה ("שבעים וחמישה .מטרים."), מצב ("זרם מתון."), ספק ("או אולי כלום.") או החלטה ("הוחלט לא לקחת."). הדוגמה האחרונה היא צורת סביל ללא עושה .המחליט נמחק בה, וההחלטה להימנע נרשמת כנתון בין נתונים. המספר והדמויות כותבים כך באותה רמת לשון, זו של הרישום

צבירה ואסינדטון. המשפטים הארוכים ביותר הם רשימות או ערימות של משפטי זיקה. הם אינם מכפיפים, הם מוסיפים. המשפט המציג את המתורגמן ונטור דה פרדי משרשר שלושה משפטי זיקה, והאחרון פותח אל העתיד (״שהעביר את ימיו בתרגום עבור בונפרטה ואת לילותיו בכתיבת מילון ערבי-צרפתי שלעולם לא יסיים״), והסימטריה בין הימים ללילות מעניקה לחיי המתורגמן צורה של גזר דין. בפרק ב׳ משפט ארוך מעביר בתהלוכה, בצירופים שמניים פשוטים, את חפצי השוק (״שאבטים מעץ צבוע, דמויות חרס מזוגג המייצגות את חורוס, איזיס, אנוביס, חרפושיות מכל הגדלים, קמעות אבן״). הפסיק משמש שם תחליף לפועל, והרשימה, ללא סדר וללא היררכיה, מחקה את מחזור החפצים מיד ליד.

פרטקסיס, או היעדר ״כי״. המילה ״כי״ אינה מופיעה אפילו פעם אחת בארבעת הפרקים, ו ״לכן״ כמעט שלא. הקשר הלוגי נקרא בין שני משפטים ולא במילת קישור. ״מאז אבו קיר לא היה עוד דואר סדיר. הוא כתב אותו בכל זאת.״ מצמיד את סיבת אי-הכתיבה לעובדת הכתיבה, ו״בכל זאת״ עושה את עבודת הוויתור. ״הוא חיפש אותן בכל זאת. זו הייתה דרכו לפחד.״ מציב את הסיבה אחרי התוצאה, מבלי להציג את עצמו כהסבר. האמצעי מקנה לסיפור את יובשו של פרוטוקול ומשאיר לקורא את המסקנה.

מה ש... הוא ש... המבנה החותך את המשפט לשניים, עם ״מה ש״ או ״את מה ש״ בראשו ואחריו ״הוא ש״ או ״היה״ כדי למסור את המושא המוכרז, הוא הצורה החביבה על המספר. הוא משמש בעיקר לומר מה דמות אינה רואה, אינה אומרת או אינה מתרגמת (״מה שלא תרגם היה הטון״, ״את מה שמונז׳ לא יכול היה לראות מתוך הריבוע, ראו הקצינים הרכובים״). המושא אינו מכונה בשמו מיד, הוא מוחזק ואחר כך נמסר, וצורת המשפט משחזרת את המידע המתחמק. זהו אמצעי של מתח, המכין את אפקט הגילוי. אותו מבנה משמש לסיכומים בקודה הוא מנגיד את מה שצרפת שמרה לבין מה שלקחה (״מה שצרפת שמרה באמת ממצרים היו מאה שישים ושבעה מוחות ושמונה מאות תשעים וארבעה לוחות שהפיקו״).

> *״מה שז׳ומאר לא אמר – מה שלא אמר לאיש מאז עזיבת אלכסנדריה – הוא שההשערה הפחידה אותו כשם שהלהיבה אותו.״*

פרק ד׳, סעיף 5 — ההפלגה.

אנטיתזה ותיקון בלי ״אבל״. אמרות רבות מצמידות שלילה ואת היפוכה בנקודה פשוטה (״הוא לא היה חורבה. הוא היה שכן.״). משפטו של דנון ביומנו (״אנו אוספים למען פריז. הם בוזזים למען עצמם.״) נשען על שני משפטים באותה תבנית, שבהם משתנה רק המשלים המוצג ב״למען״, כלומר היעד. האנטיתזה שלו (״הם לקחו מה שחשבו לאוצרות. אנחנו לוקחים מה שאנחנו חושבים לידע.״) משנה רק את הכינוי, הזמן והשם האחרון, והמעשה עצמו הופך להיפוכו בהסטה של שלוש מילים. המשפטים חסרי הפועל המתחילים ב״לא״ (״לא הערך לא החשיבות ההיסטורית. המשקל.״) מכינים את הקביעה בסדרת סירובים, וההדרגה נעצרת על מילה אחת.

מקבילות, חזרה וחיסור. הטקסט אוהב משפטים סימטריים שבהם הפועל נאמר פעם אחת בלבד. ״הרומאים בזזו מקדשים לבניינים שלהם הערבים את הבנייה הרומית״ משרשר את העמים כמי שהופך דפי כרונולוגיה, וכל נושא חדש יורש את הפועל מבלי לחזור עליו. החזרה מפיקה את ההפך, היצרות רגשית. ז׳ומאר מחפש במבטו את החייל שנשא חתול חרס ואינו מוצא אותו, ואז האנפורה נוטלת את השרביט מן המשפט (״האיש היה קיים. החתול היה קיים. אי שם בתוך המספר הזה, אלפיים וחמש מאות״). שני המשפטים הזהים בצורתם מאשרים מחדש קיום שהמספר זה עתה הפך למופשט.

משפט הכוח. בעלי הכוח מדברים במשפטים קצרים ובאופני הימנעות. ״כיבוש יספיק. למה שאני רוצה לעשות.״ משתמש בשם פעולה כנושא, מה שמסלק כל מבצע, ואחר כך משאיר את התוכן האמיתי במשפט זיקה ללא קודם. הפועל ״יכול״ הופך לפועל של סירוב. בונפרטה משתמש בו כדי לפטור את עצמו (״מה שהחיילים לוקחים בשקיהם, איני יכול למנוע״), והמילטון משיב באותה דרך לפורייה (״אינני יכול לחייב את המאה הבאה״). חוסר האונים המוצג של אנשי הכוח הוא הצורה התחבירית של היעדר אחריות. גם ההבחנה של בונפרטה בין צרפת לחיילים מוסדרת בחשבון של פעלים, שלושה לצרפת ואחד בלבד לחיילים.

> *״צרפת אינה בוזזת. היא בוחרת, מתעדת ושומרת. החיילים בוזזים.״*

פרק ב׳, סעיף 1 — בונפרטה, אל דנון.

פיסוק ושיח. שלוש הנקודות, כמעט כולן בדיאלוגים, מתייצבות ברגע ההודאה (״אדמותיהם, פסליהם…״). סימן הקריאה נדיר עד כדי כך שהוא מורגש, והוא שמור להתלהבות המלומדים (״אותה בעיה, ידידי, אותה בעיה!״). ההסגר נעשה באמצעות המקף, הנושא את ידיעת המספר אל משפט הדמות (״מה שלא אמר – ושינסח שנים לאחר מכן, בהערותיו על התיאור – הוא שחוסר הסימטריה הזה״). בדיאלוגים פועל הדיבור הוא כמעט תמיד ״אמר״, וההסגר חותך לא פעם את התגובה אחרי מקטעה הראשון (״ומה עם האוספים שלנו? אמר ז׳ופרואה איך הם יחזרו, הם?״). הנושא מוצב בראש ונלקח שוב ב״הם״, כפי שמדברים.

קצב הכרוניקה. בסצנות הפעולה עובר הסיפור לעבר פשוט ומקצר את משפטיו עד ספירה לאחור. "הם הסתערו במלוא המהירות על פני שלוש מאות מטרים. הריבוע של דזה המתין. מאתיים וחמישים מטרים." ההסתערות נמדדת במטרים, כמו הכול בספר הזה, והשבר האחרון ללא פועל, משמיע את ציפיית הריבועים טוב יותר מכל פרשנות.

נימה מאופקת. "המספר נמנע מתואר רגשי. הרגש עובר דרך הפרט, העצירה, התנועה. בשובו לטולון ז'ולואה "לא נישק את האדמה והסירוב הזה לתנועה צפויה אומר את מצבו יותר ממשפט של רגש. כשהכאב עז ביותר הוא לובש צורה של קביעה ("על הדף, המספר לא שקל דבר. אף על פי כן הוא ציין אלפיים וחמש מאות פריטים"), שבה האנטיתזה בין "לא שקל דבר" ל"אף על פי כן הוא ציין" מזכירה את חוק המשקל השולט בכל הספר.

לשון המעטה ואירוניה. האירוניה של המספר דיסקרטית ועוברת דרך לשון המעטה והוויתור. אחרי המאזן על לונדון ופריז, "הנחמה לא הייתה מועטה" אפשר לקרוא בשני הכיוונים. תשובתו של המילטון לפורייה נשפטת בשני שמות תואר המופרדים בנקודה ("היא הייתה כנה. היא הייתה גם לא מספקת."), והשני נוטל מן הראשון כמעט את כל ערכו. הודאתו של דנון ("בזה אנו דומים להם") משתמשת באותו מנגנון, השוואה הנאמרת בקול נמוך. הנימה נשארת אפוא נימה של מידה, המרמזת יותר משהיא מוקיעה.

אמרה, פואנטה, פזמון חוזר. האמרה הקצרה, המוצבת בסוף פסקה, לובשת שלוש צורות, של תיקון, של אנטיתזה ושל קיצור ("הפסלים היו בלונדון. הידע היה בפריז."). שובה הסדיר מקנה לספר את כוח הזיכרון שלו ומשמש לו חתימה. היא פועלת כפזמון חוזר, אך נוגעת באפקט של מניירה, כפי שמציינות מגבלות חלק 11.

6. לכתוב כדי לא לשכוח — מחברות, מכתבים, העתקים

כמעט כל הדמויות כותבות. דנון מנהל את יומנו, ז'ומאר את מחברותיו, מרסל את פנקסו ופורייה את מבואו. הרומן עושה מן הכתיבה תגובה לאובדן המוכרז, ומן ההעתקה מעשה מוסרי לא פחות מטכני.

המשפט "והעתקים... הם השלל האמיתי" מרכז את הרעיון הזה. הוא גם מכין את האירוניה הסופית, שכן מה שניצל הוא מה שיכול היה להיכנס בגליל.

7. קולו של האחר, מתווך — המתורגמן והדיבור המדווח

המצרים מדברים כמעט תמיד באמצעות חסן או מתרגם אחר. הצורה השלטת היא הדיבור המדווח ("הוא אומר ש...", "הוא אומר שהוא מבין"). האמצעי הזה הוא צורת לשון, שכן הוא מבהיר שקולו של האחר אינו נשמע ישירות.

הקטע המשמעותי ביותר הוא זה שבו מחמוד אל-טאוויל מבקש שירשמו את שמו, אף שזה עתה סירבו להשיב לו את פסלוניו. בנו הוא המתרגם, והבקשה עוברת. זהו אחד הרגעים הנדירים שבהם קול מצרי משיג רישום.

> *"הוא אומר שהוא מבין. והוא אומר רשמו את שמי בכל זאת."*

פרק ד', סעיף 3 — האתיקה של השוד.

המעבר מהדיבור העקיף לדיבור הישיר הוא האפקט התחבירי המרכזי של הסצנה. הפועל "לומר" חוזר שלוש פעמים בשני משפטים ("הוא אומר ש...", "הוא אומר שהוא מבין", "והוא אומר רשמו את שמי בכל זאת"), ואז המשפט האחרון עוזב את הדיבור העקיף. הציווי "רשמו" אינו מומר עוד לגוף שלישי כפי שהכלל מחייב, ואף אינו מוקף מירכאות. דבריו של הסוחר חוצים את התיווך ברגע שבו הצורה המדווחת החזיקה אותם במרחק. המילים "בכל זאת", המסמנות ויתור, אומרות בשתי מילים את התמדתו של מי שלא השיג דבר. הרומן נוקב גם במה שהתיווך גוזר. בפרק א' תרגם חסן את משפט הפלאח במדויק, ו"מה שלא תרגם היה הטון".

8. החומר והתנועה — אבנים, ידיים, אור

הרומן קשוב לחומרים, מן הגרנודיוריט ועד הפפירוס, מן הסחף ועד השרפים והנתרון. הידיים (של המעתיקים, של האורגים, של המשקים) הן בו מקום של ידע. הנוסחה "הידיים יודעות" מציבה ידע גופני שאין למכונים.

האור משמש פיסוק, עם מנורות הערנות, שחר על הנילוס והלילה בגיזה. הוא מסמן את כניסות הסצנה ויציאותיה ומעניק לסיפור את נשימתו.

9. המספר היודע — פרולפסות ורמת הכרוניקה

המספר חורג מתודעת דמויותיו. הוא מבשר את אובליסק הקונקורד, את פפירוס קאדה, את סכר אסואן, ומעניק לסצנה עומק היסטורי פרולפסות אלה משבצות את הטקסט בזיכרון ההשבות של ימינו, מבלי לנקוב בהן לעולם.

בקרבות אבו קיר והליופוליס הוא משנה רמת לשון ומאמץ את נימת הכרוניקה, עם משפטים קצרים יותר, תאריכים ועובדות. שינוי זה מסמן שההיסטוריה הצבאית אינה העניין, ושהסצנה האמיתית מתרחשת במקום אחר.

זמני הסיפור הם זמני הרקע והעתיד. הנרטיב נשלט בידי העבר המתמשך, המחזיק את התפאורה, ההרגל והמצאי, ואילו העבר הפשוט, נדיר "מאוד, מסמן את המעשה הקצר ("הוא כתב אותו בכל זאת"). זמני הפרולפסה הם אלה של העתיד בתוך העבר. "הוא היה מת על ספינה משתמש בצורת התנאי כדי להשאיר את הדמות בהווה שלה ובד בבד לגלות לקורא מה מצפה לה. צורת התנאי הזאת שכיחה יותר בפרק ד', שבו מתרכז העתיד (האובליסק "יוקם בכיכר הקונקורד ב-1836", הריב בין ז'ופרואה לקוויה). "עבור דנון, בלובר, העבודה רק "התחילה. המערכות עמדו להתחדש" משתמש בשני פעלים בעבר מתמשך, והשני הוא הניסוח העוקף "עמד + שם פועל". ההגבלה "רק אומרת בבת אחת את קצרות מה שהתרחש ואת היקף מה שמגיע. במשפט האחרון ("ועם המערכות, האוספים") אין פועל, והחיבור הפשוט הופך את האוספים להמשך המערכות.

10. קצב, ערבים ואדריכלות כוללת

הסעיפים נסגרים לא פעם על תנועה, על שתיקה או על ציפייה (ולקראת הסוף, על מנורה ועל קבוצת הכוכבים אוריון), והסיפור מתקדם במדרגות. הקצב נע בין סצנות ארוכות (דנדרה, ארוחת הערב של המילטון) לקיצורי כרוניקה (המערכה בסוריה), מה שמונע את מונוטוניות המצאי.

האדריכלות מעגלית. הרומן נפתח ברציף טולון ונסגר בפריז, שם חוזר ז'ולואה אל רשימת קרנק תחת אותו אוריון שמעל הפירמידות, ואחר "כך מסתיים הכרך על בונפרטה ודנון. הסוף נשאר פתוח. "עבור דנון, בלובר, העבודה רק התחילה. המערכות עמדו להתחדש".

11. מגבלות סגנוניות

- הדיבור המדווח, בחירה מוצהרת, מרחיק את הקולות המצריים, ושובו באותה צורה מצמצם את מגוון המשפט.
- האמרה המסיימת, המוצבת לא פעם בסוף פסקה, הופכת לאמצעי צפוי ונוגעת באפקט של מניירה, שכן סצנות מסוימות נסגרות על נוסחה שהקורא כבר ניחש.
- לקסיקון הלקיחה נשאר צר מאוד, ו"לקחת", "לבזוז" ו"לאסוף" חוזרים בלי הרף. החזרה הזאת היא כוחה של התזה, אך היא מצמצמת את מגוון המילים מול תופעה שיש לה שמות רבים אחרים. הרומן משתמש גם בשמות תואר מעריכים מעטים מאוד מה שמשמר את היובש אך שולל מן הנושא המתואר את צבעו שלו.
- חיסור הפועל, נוכח מאוד בשורות הדיאלוג, מעניק בסופו של דבר למלומדים, לגנרלים ולסוחרים אותה דיקציה, אף שעמדותיהם מנוגדות. היעדר "כי" ו"לכן" הופך גם את הטיעון של הדמויות לאחיד מכפי שהיה צריך להיות.

סיכום

כרך ב' של הפשיטה הגדולה נשען על כתיבה של חקירה הסופרת, מודדת, מצטטת ומתקנת. איכותו הראשונה היא ההלימה בין צורה לתוכן, שכן המצאי הוא גם הנושא וגם השיטה. סקירת הטקסט כולו מאשרת זאת בקנה המידה של המילה והמשפט. הלקסיקון סובב סביב פועל חסר ברק, "לקחת", וגולש מן הרישום אל הארגז. התחביר מבטל את הקשרים הלוגיים, מרבה בשברים חסרי פועל ומשמר את המבנה מה ש... הוא ש..." לכל מה שחומק מן הדמויות. האמרה, השכיחה, משמשת בו פזמון חוזר, והספר במיטבו כשהוא מניח לחפצים" ולשתיקות לדבר.

> *"לא מצרים הזמינה אותנו."*
>
> *פרק ד', סעיף 3 — ז'ופרואה, בארוחת הערב של המילטון.*